

WIELKI PROJEKT MAŁEJ RETENCJI W LASACH PAŃSTWOWYCH

Lukasz Przybyłek, Marek Goździk

Abstrakt

Artykuł przedstawia cele, zakres oraz założenia realizacji dwóch kompleksowych projektów małej retencji w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych i górskich w Polsce. Ponadregionalna skala oraz złożoność przygotowywanych projektów wiąże się z dużym wysiłkiem organizacyjnym. Projekty w znacznej mierze bazują na dotychczasowych doświadczeniach Lasów Państwowych w zakresie poprawy lokalnych warunków retencionowania wody. Dodatkowo planowane rozwiązania uwzględniają uwagi specjalistów oraz postulaty zainteresowanych grup społecznych. Projekty przewidziane są do dofinansowania ze środków Funduszu Spójności Unii Europejskiej. Jednostką odpowiedzialną za koordynację prac przygotowawczych jest Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych.

BIG PROJECT OF SMALL RETENTION IN THE STATE FORESTS

Abstract

This paper presents main objectives and scope of the two extensive small retention projects that will be carried out in lowland and mountainous forest ecosystems in Poland. Multiregional scale and complexity of the planned activities require intensive organizational preparations. The project designing is built on the State Forests' previous experiences with forest water management on a local scale. To ensure highest possible effectiveness of retention activities both experts and different groups of stakeholders are being consulted. The two State Forest projects will apply for co-financing from EU Cohesion Fund. The projects are being developed with conceptual support by Coordination Centre for Environmental Projects.

Wstęp

Projekty dotyczące małej retencji realizowane były w Lasach Państwowych od połowy lat 90. XX w. Inicjatorami tych działań były pojedyncze nadleśnictwa lub ich grupy, które pozyskiwały środki na te cele głównie z funduszu leśnego a także korzystały z dotacji udzielanych przez Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowis-

ka i Gospodarki Wodnej oraz fundację EkoFundusz. W 2006 r. pojawił się pomysł skoncentrowania działań poszczególnych nadleśnictw i opracowania kompleksowego wniosku do Funduszu Spójności. W ten sposób powstały projekty: „Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych” oraz „Przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich związanej ze spływem wód opadowych. Utrzymanie potoków górskich i związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie”. Wyżej wymienione projekty ubiegają się o dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko – oś priorytetowa III – „Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska”. Na mocy porozumienia zawartego z Dyrekcją Generalną Lasów Państwowych za całokształt prac związanych z realizacją omawianych projektów odpowiedzialne jest Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych.

Centrum jest jednostką organizacyjną funkcjonującą w strukturze Lasów Państwowych od 1 listopada 2006 r. Do podstawowych obszarów działalności CKPŚ należą:

- wykonywanie zadań Instytucji Wdrażającej dla V osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko,
- koordynacja przedsięwzięć Lasów Państwowych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej,
- analiza możliwości pozyskiwania środków pomocowych dla sektora leśno-drzewnego.

Działalność Centrum podlega nadzorowi Rady CKPŚ, złożonej z przedstawicieli Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Finansów oraz ekspertów z dziedziny ochrony środowiska, w tym organizacji pozarządowych. Rada stanowiąca organ opiniodawczo-doradczy dyrektora Centrum zapewnia wysoki poziom merytoryczny podejmowanych w jednostce działań.

Projekt: „Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych”

Celem projektu jest zatrzymywanie lub spowalnianie spływu wód powierzchniowych w obrębie małych zlewni przy jednoczesnym zachowaniu i wspieraniu rozwoju krajobrazu naturalnego Niżu Polski. Realizowane działania przyczynią się również do zmniejszenia skutków coraz częściej nękających polskie lasy okresów suszy a także poprzez wykorzystanie naturalnej zdolności ekosystemów leśnych do gromadzenia wody opadowej wpłyną na poprawę bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

Beneficjentem projektu jest Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, natomiast bezpośrednio zaangażowanych w jego realizację jest 190 nadleśnictw ze wszystkich 17 regionalnych dyrekcji LP (tab. 1). Całkowity koszt planowanych przedsięwzięć wyniesie ok. 150 mln złotych, z czego do 85% podlegało będzie refundacji ze środków Unii Europejskiej – Funduszu Spójności.

Tab. 1. Przybliżony zakres projektu małej retencji na terenach nizinnych
Table 1. Estimated project range

RDLP	Liczba nadleśnictw	Liczba zadań	Objętość retencjonowanej wody [m ³]	Koszt projektu [PLN]
Białystok	8	88	4 900 000	8 600 000
Gdańsk	8	31	400 000	2 800 000
Katowice	16	66	1 800 000	15 850 000
Kraków	4	7	900 000	1 750 000
Krosno	7	20	400 000	3 750 000
Lublin	12	69	1 500 000	9 400 000
Łódź	13	68	800 000	11 350 000
Olsztyn	15	67	15 900 000	17 000 000
Piła	6	36	300 000	3 500 000
Poznań	22	219	1 100 000	11 800 000
Radom	11	31	700 000	10 050 000
Szczecin	11	79	1 600 000	3 850 000
Szczecinek	17	112	3 200 000	10 650 000
Toruń	13	59	3 700 000	9 500 000
Warszawa	6	36	1 300 000	5 000 000
Wrocław	9	56	600 000	13 800 000
Zielona Góra	12	75	1 100 000	8 800 000

Fot. 1. Oczko wodne w Nadleśnictwie Strzałowo (fot. archiwum CKPŚ)
Photo 1. Water reservoir in Strzałowo Forest District

Dla lepszego zarządzania poszczególnymi przedsięwzięciami zostały one pogrupowane w zadania, które obejmują budowę lub modernizację kilku tysięcy obiektów i urządzeń małej retencji.

Przykładowe typy realizowanych obiektów:

- małe zbiorniki retencyjne – do 10ha,
- zastawki,
- progi,
- jazy,
- groble,
- przepusty,
- brody,
- rowy.

W ramach kompleksowo przygotowanych inwestycji podejmowane będą również działania polegające na:

- renaturyzacji bagien i mokradeł,
- zachowaniu różnorodności biologicznej obszarów wodno-błotnych,
- przywracaniu naturalnej meandryzacji cieków wodnych i małych rzek.

Szacuje się, że w wyniku realizacji projektu poziom retencionowanej na obszarach leśnych wody wzrośnie o około 40 mln m³ (nie licząc retencji gruntowej).

Projekt „Przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich związanej ze sływem wód opadowych. Utrzymanie potoków górskich i związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie”

Celem projektu jest zwiększenie skuteczności ochrony przed destrukcyjnymi zjawiskami naturalnymi w postaci erozji wodnej, powodzi i suszy w leśnych obszarach górskich.

W ramach projektu zaplanowano działania zwiększające możliwości retencyjne obszarów górskich, chroniące stoki przed erozją wodną, ograniczające erozję boczną i denną w potokach oraz gwarantujące utrzymanie właściwego stanu technicznego istniejącej infrastruktury hydrotechnicznej.

Projekt obejmuje obszary górskie w Sudetach i Karpatach. Poszczególne zadania projektu są zlokalizowane w 35 nadleśnictwach należących administracyjnie do trzech do Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych, tj.: we Wrocławiu (14 nadleśnictw), Katowicach (9 nadleśnictw) oraz w Krośnie (12 nadleśnictw). Zadania inwestycyjne będą obejmować: zabudowę przeciwoerozyjną stoków górskich, biologiczną i techniczną zabudowę potoków, odtworzenie i budowę obiektów małej retencji.

Łączny obszar nadleśnictw w projekcie wynosi 513,537 tys. ha, w tym powierzchni leśnej 499,249 tys. ha.

Przewidziany okres realizacji projektu to lata 2008–2013, a całkowity koszt wyniesie ok. 114 mln zł (tab. 2).

Zabudowa przeciwoerozyjna stoków górskich będzie obejmować budowę płotków z belek drewnianych i płotki z kamienia naturalnego.

Tab. 2. Szacunkowy koszt projektu na terenach górskich
Table 2. Estimated cost of project in mountain area

Rodzaj zadania	Planowane koszty w latach 2007–2013 (tys. zł)			
	Wrocław	Katowice	Krosno	Razem
Zabudowa biologiczna i techniczna potoków	51 100	17 000	3 700	71 800
Odtworzenie i budowa obiektów małej retencji	16 300	21 500	1 500	39 300
Zabudowa przeciwerozryjna stoków górskich	1 200	1 900	–	3 100
Ogółem	68 600	40 400	5 200	114 200

W skład biologicznej i technicznej zabudowy potoków wchodzi: progi i stopnie, zapory przeciwrumowiskowe (z gałęzi, kaszyc, drewna, kamienia naturalnego i gabionów), zapory ażurowo-siatkowe (belkowe i szczelinowe), suche zbiorniki, składowiska rumowiska, bystrza o zwiększonej szorstkości.

Odtwarzanie i budowa obiektów małej retencji w zdecydowanej części dotyczy zbiorników małych o powierzchni mniejszej od 1 hektara.

Fot. 2. Likwidacja szkód powodziowych w Nadleśnictwie Limanowa.
 (fot. PRO-LAS s.c. Kraków)

Photo 2. The liquidation of flood damages Limanowa Forest District

Szczególną uwagę przy doborze możliwych do zastosowania rozwiązań zwrócono na wzmocnienie funkcji ochronnych lasów górskich, które w ogólnym ujęciu, polegają na:

- ochronie gleb przed erozją powierzchniową poprzez przykrycie gleby roślinnością lub ściółką leśną,

- spowolnieniu obiegu wody w zlewniach górskich dzięki zretencjonowaniu części wód opadowych na roślinach (intercepcja) oraz w ściółce i glebie leśnej,
 - zmianę charakterystyk fal wezbraniowych (zmniejszaniu ich maksimum i wydłużeniu przebiegu w czasie), czego skutkiem jest zmniejszenie zagrożenia powodzią,
 - pozytywnym oddziaływaniu ekosystemu leśnego na jakość wód w potokach górskich.
- W ramach zaplanowanych zadań inwestycyjnych przewiduje się wykonanie:
- przeciwerozynnej zabudowy szlaków zrywkowych na stokach o łącznej długości 52 km,
 - zabudowę biologiczną i techniczną potoków górskich na długości 173 km,
 - odtworzenie i wykonanie 129 zbiorników wodnych.

Rola CKPŚ

Zadaniem Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych w odniesieniu do obu projektów jest kompleksowe zarządzanie działaniami począwszy od przygotowania programu małej retencji, poprzez opracowanie prognozy oddziaływania na środowisko, studium wykonalności i wniosku o dofinansowanie z Funduszu Spójności, aż do wdrożenia i rozliczenia poszczególnych etapów projektu. Przy realizacji powierzonych działań Centrum współpracuje ze specjalistami z dziedziny hydrologii, ochrony przyrody, kartografii oraz funduszy unijnych. W procesie zarządzania projektem istotną rolę pełnią także konsultacje społeczne prowadzone z poszczególnymi grupami zainteresowań, w tym naukowców i organizacji pozarządowych.

Literatura

Koncepcja programowo-przestrzenna dla projektu „Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych”, 2007, CKPŚ, Warszawa, maszynopis.

Koncepcja programowo-przestrzenna dla projektu zgłoszonego do planu inwestycyjnego Programu Operacyjnego – „Infrastruktura i Środowisko” – pt. „Przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich związanej ze spływem wód opadowych. Utrzymanie potoków górskich i związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie”, 2007, BULiGL Warszawa, maszynopis.

Lukasz Przybyłek

Marek Goździk

Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych

lukasz.przybylek@ckps.pl

marek.gozdzik@ckps.pl